

Joden

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

Joden leggen meer nadruk op het leven in het hier en nu dan het hiernamaals. In de *Tora*, hun heilige boek, spreekt men nauwelijks over een hemel of een hel. Ook al hebben ze geen officiële leer over de dood, joden geloven meestal wél dat de ziel voortleeft. Nakomelingen zijn in het jodendom erg belangrijk: je leeft voort door je kinderen.

Sterfbed

Als het levenseinde in zicht is, vraagt de stervende joodse vrouw of man aan God om hun alles te vergeven wat ze in hun leven verkeerd hebben gedaan. Ze doen ook hun best om de Joodse geloofsbelijdenis uit te spreken, het *Sjema*. Daarmee geven ze blijk van vertrouwen en devotie aan God.

Uitvaartrituelen

Uitgangspunt bij een joodse begrafenis is eenvoud en gelijke behandeling. Voor God is iedereen gelijk, rijk of arm. De ziel heeft geen belang bij materiele zaken. Daarom draagt iedere overledene dezelfde wit katoenen lijkkleding en zijn er geen bloemen. De dode wordt begraven in een simpele vurenhouten kist. Mannen krijgen in de kist hun gebedsmantel mee waarvan één van de gebedskwasten is doorgesneden. Een overledene heeft immers geen religieuze plichten meer.

De rituele wassing wordt uitgevoerd door het *chevra kadiesja*, een joodse begrafenisvereniging, bestaande uit vrijwilligers. Na de wassing wordt wat Israëliisch zand in de kist gedaan. Aan het hoofdeinde wordt een licht of kaars aangestoken, dat blijft branden tot aan de begrafenis.

Het is voor de joodse gemeenschap een religieuze plicht de uitvaart bij te wonen. Bij het graf wordt het belangrijkste rouwgebed, *het kaddisj* uitgesproken door de *rabbijn*. Soms zegt de familie ook iets persoonlijks over de overledene. De aanwezigen scheppen zelf het graf vol zand.

Een bijzonder gebruik bij orthodoxe joden is het *krie'a snijden*. Op de dag van de begrafenis maakt de naaste familie scheuren in de eigen kleding als uiting van verdriet.

Rouwtijd

De begrafenis vindt zo snel mogelijk na het overlijden plaats, net als bij Moslims. Daardoor is er vóór de uitvaart weinig gelegenheid om te troosten. Dat gebeurt intensief in de eerste week van de rouw, de *sjivve*. De familie zit dan zeven dagen lang thuis op lage krukjes, dichtbij de aarde waarin de dode is begraven. De gehele rouwperiode duurt meestal 30 dagen tot een jaar. Dan wordt pas de grafsteen geplaatst.

Christenen Nederlandse katholieken

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

De dood is voor Christenen een mysterie. Ze geloven dat de ziel van de overledene na de dood voort bestaat in het hiernamaals. Men vindt inspiratie in het leven en lijden van Jezus van Nazareth, die volgens het geloof op aarde is gekomen en de dood heeft overwonnen. Daarom is de dood in het Christendom zowel een droevige als blijde gebeurtenis.

Sterfbed en sacramenten

Het rooms-katholieke uitvaartritueel kent drie plaatsen: sterfhuis, kerk en begraafplaats of crematorium.

In het sterfhuis dient de pastoor de laatste sacramenten toe. Deze spelen in de Katholieke kerk een grote rol: sacramenten zijn rituelen waarin de gelovige de nabijheid van God ervaart. Ze bestaan uit de biecht, de heilige communie en de ziekenzalving ofwel het *Heilig Oliesel*. De stervende wordt gezalfd met gezegende, pure olijfolie. Zo kan de dode bevrijd van zonden de overgang naar het eeuwige leven maken.

Uitvaartrituelen

De dode wordt in de periode tussen sterven en uitvaart thuis of in de kapel van het uitvaartcentrum opgebaard. Dit duurt meestal 5 dagen. Mensen gebruiken die tijd om een laatste keer afscheid te nemen van het lichaam en ter voorbereiding op de afscheidsdienst samen met de uitvaartondernemer. Aan het hoofdeind van de kist staat een crucifix. Ook branden er grote kaarsen. Katholieken houden soms een avondwake; naaste familie en vrienden waken de laatste uren voor de uitvaartdienst bij het lichaam.

Tijdens de *uitvaartmis* in de kerk wordt de dode aanbevolen aan God. Er zijn toespraken, gebeden en gewijde muziek. Aanwezige Katholieken ontvangen de hostie, als symbool van het lichaam van Christus. Aan het eind van de dienst wordt de kist besprenkeld met wijwater en bewierookt (de absoute). De priester vraagt daarbij om vergiffenis van de zonden. Vaak worden bidprentjes uitgedeeld.

Wanneer het lichaam de kerk wordt uitgedragen, zingen de aanwezigen het 'In Paradisum'. Bij het graf aangekomen, gaat de priester aan het hoofdeinde staan. Hij draagt een kruis en zegent en bewierookt het graf in stilte. Wanneer de kist is neergelaten bidt hij het Onze Vader en strooit hij een schepje aarde op de kist met de woorden: 'Gij bent stof en tot stof zult gij wederkeren.' Katholieken mogen overigens ook gecremeerd worden.

Elk jaar, op 2 november, vieren de katholieken het feest Allerzielen. Op die dag wordt extra gebeden voor de zielen van gestorvenen en nabestaanden bezoeken de begraafplaats.

Christenen Protestant-Christelijken

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

De dood is voor Christenen een mysterie. Ze geloven dat de ziel van de overledene na de dood voort bestaat in het hiernamaals. Men vindt inspiratie in het leven en lijden van Jezus van Nazareth, die volgens het geloof op aarde is gekomen en de dood heeft overwonnen. Daarom is de dood in het Christendom zowel een droevige als blijde gebeurtenis.

Sterfbed en geestelijke steun

De protestanten kennen geen specifieke rituelen rondom het sterven, zoals het katholieke 'sacrament der zieken'. Wel zijn er gebed, Bijbellesing en de zegen. Een predikant of dominee kan geestelijke steun verlenen, maar ook familie, vrienden en kerkgenoten hebben een taak om de stervende te helpen.

Uitvaartrituelen

In een protestants christelijke uitvaartdienst is niet zozeer sprake van rituelen, maar staat het noemen van de naam van de overledene 'ter nagedachtenis van' centraal. De naam waarmee de overledene is gedoopt, wordt afgestaan aan God, die de naam bewaart. Ook de nabestaanden houden die naam in gedachtenis.

In de uitvaartdienst gaat de predikant of dominee vaak in op de hoogte- en dieptepunten van het leven van de overledene. Hij of zij maakt daarbij gebruik van Bijbelteksten om aan te geven dat het menselijk leven eindig is, maar dat Christus' werk, ondanks het lijden, voortgaat. Bij het graf of in het crematorium zegt de voorganger een gebed op om de overledene aan de aarde toe te vertrouwen. Als de kist is gedaald, wordt het Onze Vader gebeden en de zegen gegeven. De nabestaanden nemen in stilte afscheid. Meestal wordt na het condoleren en thuis nog intensief doorgepraat.

Gewoonlijk wordt in protestantse kring op de zondag na de uitvaart 'de rouw in de kerk gebracht'. Dat wil zeggen dat de naam van de overledene wordt genoemd en er soms nog iets over hem wordt gezegd. Vaak wordt ook de familie genoemd. Op de zondag voor de Advent, de zondag van de Voleinding, worden alle namen van overleden gemeenteleden nogmaals genoemd als degenen die zijn voorgegaan op de weg naar 'Gods Rijk van vrede.'

Grafsteen

Op de begraafplaats kun je soms het onderscheid tussen katholieken en protestanten van de grafsteen aflezen: katholieken versieren hun graf met een kruis of engelfiguur, protestanten met een Bijbelse vermaning of opengeslagen bijbel!

Moslims

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

Voor moslims is het leven een reis en de dood een etappe, geen eindpunt. Als de gelovige een goed en vroom aards leven heeft geleid dan zal de ziel naar het paradijs gaan. Natuurlijk zijn moslims verdrietig bij het overlijden van een dierbare. Maar de dood moet ook aanvaard worden als deel van Allahs wil.

Sterfbed en de Sjahada

Als een moslim stervende is spreekt hij of zij de *Sjahada* (de geloofsbelijdenis) uit als blijk van toewijding aan Allah. Hij wordt op zijn rechterzij gelegd, met het gezicht naar Mekka. De stervende vraagt Allah om vergeving van zijn zonden en het liefst praat hij conflicten met zijn omgeving uit.

Uitvaartrituelen

De uitvaartrituelen van moslims zijn sober: geen muziek, weeklagen of emotionele toespraken. Er zijn veel overeenkomsten met joodse gebruiken. Zo moet het dode lichaam eigenlijk binnen 24 uur begraven worden. In Nederland houdt men zich aan de wettelijke termijn van 36 uur. Moslims cremeren niet.

De islamitische gemeenschap heeft een collectieve plicht om het dode lichaam te verzorgen en begraven zodat het rein het nieuwe leven in kan gaan. Het meest belangrijk zijn de rituele dodenwassing, het inwikkelen in de lijkwade, het dodengebed en de spoedige begrafenis.

Het dode lichaam wordt ritueel gewassen door familie, vrienden of leden van de gemeenschap. Er zijn drie wassingen met water waaraan geurige stoffen zijn toegevoegd zoals musk of oranjebloesem (soennieten), cederhoutpoeder (sjiieten) of bloemessences (Javanen).

Na de wassing volgt het inwikkelen van het lijk in een *kafan*, een katoenen lijkwade. De lijkwade van een man bestaat uit drie doeken in navolging van Mohammed. Een vrouw wordt in vijf doeken gewikkeld. De lijkwade is wit om aan te geven dat iedereen gelijk is.

In uitvaartcentrum of moskee volgt het dodengebed; de *salaat al-djanaazah*. Dit is voor het zielenheil van de overledene. Het geldt als een deugd om hierbij aanwezig te zijn.

Tot voor kort werden moslims meestal begraven in het land van herkomst, zoals Turkije of Marokko. Steeds vaker kiezen moslims voor een begraafplaats in Nederland. Daarvoor zijn er speciale islamitische grafvakken. De dode wordt uit de kist getild en in het graf op zijn rechterzijde gelegd.

Tijdens de *led*-feesten aan het einde van de *ramadan* of vastenmaand, bezoeken moslims vaak de begraafplaats uit respect voor de doden.

Surinaamse creolen

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

De meeste Surinaamse creolen zijn christelijk, maar geven daarnaast ook ruimte aan de wintireligie. Deze natuurgodsdienst gaat terug op oude Afrikaanse tradities en denkbeelden over leven en dood. Ze geloven dat de ziel van de overledene, kort na de dood, nog rondwaart in de buurt van de dode en de nabestaanden. Deze 'zwerfziel' moet rust vinden. De christelijke invloed komt tot uiting in het geloof dat de ziel uiteindelijk terugkeert naar God.

Uitvaartrituelen

Surinaamse creolen kennen uitbundige uitvaartrituelen, vaak met veel emotie, zang en dans. De leden van de aflegvereniging, de *dinari*, spelen een belangrijke rol bij de uitvaart. Zij wassen en kleden de overledene en begeleiden hem naar het graf. Dinari zijn altijd in het wit gekleed. Ze worden symbolisch betaald met een half witbrood, kaas, een ei en een fles sterke drank.

In het rouwcentrum bidden de dinari en wassen hun handen met water en lysol uit een grote kalebas. Dan wassen ze de overledene met een geheim recept van kruiden, zuuranje, rum en enkele druppels formaline. De dode wordt mooi aangekleed. In de kist liggen kleding en persoonlijke bezittingen, zodat de dode zich thuis voelt. Tot slot wordt er gezongen en rode wijn gedronken.

Na het afleggen kan iedereen afscheid nemen. Naaste familieleden leggen om beurt een hand op het voorhoofd van de overledene. Ze spreken liefdevolle woorden en enkele vaste formules zoals het 'Waka bun – Rust in vrede'. Voorgegaan door een voorloper, *kripsi*, rijden de dinari de baar met de kist enkele malen door de rouwzaal. De kripsi bepaalt het ritme terwijl de aanwezigen zingen. Ze zingen zowel Nederlandse als creoolse christelijke rouwliederen.

Na een korte rouwdienst gaat de kist op de schouders naar het graf. De dragers maken swingende danspasjes en bewegen voorwaarts en achterwaarts. Volgens sommigen worden hiermee kwade geesten op een dwaalspoor gebracht. Een bazuinorkest gaat de lange stoet voor. Bij het graf leest de dominee een Bijbeltekst voor.

Soms nemen nabestaanden zeven dagen na de uitvaart een zogenaamde *prati watra*, een ritueel kruidenbad. Deze magische wassing vindt plaats onder leiding van een medicijnman, de *bonoeman*. Het is bedoeld om de relatie tussen de dode en de levenden te verbreken.

Ook viert men rouwbijeenkomsten waarbij de ziel van de overledene weer even aanwezig is. De familie dekt de tafel buiten in de tuin of binnenhuis met eten, lekkernijen, drank en een kaars. Het is een offermaaltijd voor de overledene!

Surinaamse Hindoes

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

Voor hindoes is de dood niet het einde van het leven, maar het begin van een nieuw leven. Het leven is als een rad van geboorte, dood en wedergeboorte in een ander lichaam (reïncarnatie). De uiteindelijke bestemming van de mens ligt in zijn verlossing, waarbij hij opgaat in het eeuwig goddelijke, het *Brahman*.

Sterfbed

Surinaamse Hindoes kennen uitgebreide rituelen rondom het overlijden. Dit geldt vooral voor de traditionele Hindoes, de *Sanatan Dharm*. De rituelen beginnen al voor het sterven. De zieke krijgt dan Gangeswater toegediend. Een *pandit* (priester) bidt en leest voor uit de *Bhagavad Gita*, het heilige boek van Hindoes.

Uitvaartrituelen

De overledene wordt gewassen en afgelegd door familieleden. Vlees en alcohol zijn tijdens de rouw taboe. De opbaring vindt meestal plaats in een rouwcentrum. Het rouwbezoek is massaal, er komen heel veel mensen. Zelfs vage bekenden komen eer betonen. Iedereen brengt bloemen mee en uit openlijk zijn verdriet. Thuis vinden elke avond tot de uitvaart rouwdiensten plaats.

Crematie

Hindoes worden altijd gecremeerd. Het heeft voor hen religieuze betekenis. Verbranding zorgt ervoor dat de ziel (atman) het lichaam zuiver en snel verlaat. Op de dag van de crematie is er in het rouwcentrum een uitgebreide offerdienst. Dit is voor het zielenheil van de overledene. Tijdens het vervoer naar het crematorium en in de aula volgen vele rituelen en er komen wel 200-500 bezoekers. De uitvaartdienst kan uren duren!

De overledene wordt bijvoorbeeld met licht beschenen door een *diyaa*. Dat is een kaarslampje met geklaarde boter (ghee). Het lichaam wordt besprenkeld met geurig water. Tot besluit strooien de aanwezigen bloemblaadjes en kruiden over de dode.

Bij de verbrandingsceremonie is alleen de familie aanwezig. Ze gaan mee naar de ovenruimte. Op de borst van de overledenen wordt een *diyaa* geplaatst en de oudste zoon zet de verbranding in werking. Dat is een eervolle taak.

Asritueel

De as wordt later op zee verstrooid. Een grote vissersboot brengt de familie met de as tot 5 mijl uit de kust. Ook hier is een *pandit* aanwezig en vinden er rituelen plaats. Zodra de offeraar de asurn leegschudt giet een familielid een pak melk leeg in het water. Als laatste worden er bloemen over het water uitgestrooid.

Chinezen

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

Onder Chinezen bestaan verschillende geloofsovertuigingen naast elkaar zoals confucianisme, boeddhisme, taoïsme en volksgeloof. Chinezen praten nauwelijks over de dood, maar ze zijn er wel veel mee bezig. Algemeen geldt dat ze geloven in verschillende goden en een hiernamaals. Daarbij kan de ziel op meerdere plekken tegelijk zijn. Voorouderverering speelt een belangrijke rol: de macht van voorouders over de levenden is groot. Als nabestaanden niet goed voor de dode ziel zorgen, dan kan deze komen spoken.

Uitvaartrituelen

Overledenen worden in het rouwcentrum opgebaard en afgelegd door de uitvaartondernemer. De haren worden gekamd met een kam die vervolgens wordt gebroken. Alles wat in aanraking is geweest met het lijk wordt later mee begraven. Zelfs de familie raakt het dode lichaam niet aan uit angst voor verkorting van het eigen leven.

Uitvaartrituelen stemmen de goden en de dode ziel gunstig. De ziel moet een reis maken naar het paradijs, maar deze reis voert door hete en koude hellen. Daarom gaan dekens en warme kleding mee in de kist. Offers en grafgiften moeten het de ziel mogelijk maken in vrede afscheid te nemen, zodat hij de nabestaanden niet zal komen lastig vallen.

Grote hoeveelheden namaakgeld

Tijdens de rituelen voorafgaand aan een Chinese begrafenis verbranden de nabestaanden grote hoeveelheden namaakgeld. Dit 'geestengeld' staat symbool voor de rijkdom die men de dode in de andere wereld toewenst. Verschillende papieren nagemaakte voorwerpen worden verbrand, zoals kleding, een horloge, een mobiele telefoon, zelfs een televisie, meubels of een huis. Met het verbrandde *hellengeld* kan de ziel onderweg ook kwade geesten afkopen.

Traditioneel begraven Chinezen hun doden. Tijdstip en plaats van begraven zijn van invloed op de relatie met de voorouders, daarom wordt meestal een Feng Shui meester, boeddhistische monnik of priester om raad gevraagd.

Ingehuurde dragers brengen de kist naar het graf. Zodra de kist afdaalt in het graf draaien de familieleden zich om. Dit om te voorkomen dat de ziel van de overledene met hen meegaat, terug naar huis. Familieleden strooien kleine witte papiertjes rond. Dit zogeheten *witgeld* beschermt de overledene tegen kwade geesten. Aan het voeteneinde van het graf worden een foto van de dode en een wierookvat geplaatst.

Tweemaal per jaar herdenken de chinezen hun overleden familieleden. In april en oktober gaat de hele familie naar het graf van hun voorouders om offers te brengen en de grafsteen te reinigen. Dit noemt men Qingming festival of Graf-Vegen Dag!

Persoonlijke Uitvaart

Het geloof: wat gebeurt er na de dood?

In Nederland zijn veel inwoners ongebonden aan kerk of religie. Dat betekent niet dat ze geen godsbesef hebben, maar wel dat hun levensbeschouwing minder traditioneel is geformuleerd. Ideeën over de dood zijn uiteenlopend, van 'niets' tot 'iets' en 'eeuwig'. Religies hechten vaak veel belang aan het hiernamaals, niet-kerkelijken leggen de nadruk op het leven zelf. Ze vinden het belangrijk om het leven hier en nu goed af te ronden en kiezen vaak een persoonlijke uitvaart.

Uitvaartrituelen

De persoonlijke uitvaart is een afscheid waaraan iedereen naar eigen inzicht vorm geeft. Er is aandacht voor persoonlijke wensen en voorkeuren. Echte voorgeschreven rituelen zijn er niet, mensen kiezen vooral wat past bij het karakter van de overledene en nabestaanden.

Sinds de jaren '90 van de vorige eeuw zijn standaarduitvaarten op kleine onderdelen persoonlijker gemaakt. Nabestaanden zijn meer zelf gaan doen bij de laatste verzorging, en assisteren de uitvaartverzorger bij het wassen en kleden van de overledene.

Mensen bereiden zich beter voor op hun uitvaart. Soms maken ze bij leven al een draaiboek en wensenlijst. Over de opbaring, het rouwbezoek, de versiering van de aula en over het verloop en de sfeer van de uitvaartdienst bestaan uitgesproken ideeën.

Andere keren bepalen de nabestaanden wat er gebeurt. Crematie of begrafenis, kleinkinderen beschilderen de kist, de naaste familie kiest persoonlijke muziek en poëzie of drinkt champagne in plaats van koffie na afloop. Tijdens de afscheidsdienst nemen naast de ceremoniemeester, familieleden en vrienden het woord. Ze stellen in de toespraken het persoonlijk levensverhaal centraal en tonen op een groot scherm in de aula foto's en filmpjes met dierbare herinneringen aan de overledene.

Mensen die kiezen voor een persoonlijke uitvaart wilde geen standaard uitvaart, maar een uitvaart met een informele sfeer. *'Zoals hij geleefd heeft wilde hij ook sterven.'* Opmerkelijk is dat nog steeds oude rituelen en gebruiken een rol blijven spelen, zoals de thuisopbaring en het zelf dragen van de kist. Deze rituelen geven de verantwoordelijkheid terug aan de nabestaanden. Het gevoel van betrokkenheid is hierdoor groot.

Ook staan de nieuwe rituelen vol van symboliek. Bij een begrafenis worden soms ballonnen of witte duiven losgelaten bij wijze van afscheidsgroet, de hemel in!

